

Briuselis, 2020 07 24
COM(2020) 606 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

2021-2025 m. ES kovos su narkotikais darbotvarkė ir veiksmų planas

I. Įvadas. Naujas visapusiškos kovos su narkotikais postūmis

Kaip numatyta naujojoje 2020–2024 m. Saugumo sąjungos strategijoje, Komisija, įgyvendindama griežtą naują ES kovos su narkotikais darbotvarkę, ketina gerokai suaktyvinti ES kovos su neteisėtais narkotikais veiksmus. Narkotikų sukeltų problemų paveiktose bendruomenėse žalą sudaro ne tik poveikis asmenims – prarastos gyvybės, suardyta sveikata ir nerealizuoti potencialas, bet ir pablogėjusi pačių bendruomenių gyvenimo kokybė. Kalbant apie narkotikų rinką, apytikriais vertinimais, mažmeninė neteisėtų narkotikų rinka Europos Sąjungoje sudaro *mažiausiai* 30 mlrd. EUR per metus ir tai yra didžiulis ES organizuotų nusikalstamų grupių pajamų šaltinis.¹ Svarbu pripažinti narkotikų vartojimui priskiriamą nemažą ekonominę žalą ir apskritai nemažą netiesioginį neigiamą narkotikų rinkos poveikį per sąsajas su platesnio pobūdžio nusikalstama veikla, teisėtos ekonomikos trikdyimą, smurtą bendruomenėse, žalą aplinkai ir svarbų veiksnių korupcijos, kuri gali pakenkti geram valdymui.

Visi turimi duomenys² rodo, kad apskritai Europoje ir natūralūs, ir sintetiniai narkotikai yra lengvai prieinami. Europos narkotikų rinkai vis labiau būdingas labai įvairių didelio grynumo ir stiprumo narkotikų prieinamumas visuomenei ir realiomis kainomis šie narkotikai paprastai kainuoja tiek pat arba pigiau, negu kainavo praėjusį dešimtmetį. Heroino ir kitų opioidų vartojimas vis dar sudaro didžiausią su narkotikais susijusios žalos dalį. Balkanų maršrutas tebėra pagrindinis heroino patekimo į ES koridorius, o Vakarų Balkanai, panašu, tebėra svarbiausias konfiskuojamų džiovintų kanapių kilmės šaltinis. Kokaino rinka yra antra pagal dydį neteisėtų narkotikų rinka Europos Sąjungoje, po kanapių. Kadangi kokaino kontrabandai naudojami konteineriai, dideli šio narkotiko kiekiai dabar dažnai konfiskuojami uostuose, o Europoje didmenomis konfiskuojamas kokainas yra didelio grynumo, dažnai grynesnis negu 85 proc. Šiaurės Afrika, atrodo, tampa vis svarbesniu ir oru, ir jūra gabenamo kokaino ir kanapių dervos, skirtų Europos, o galbūt ir kitoms rinkoms, tranzito tašku.

Be to, nemažai kanapių ir sintetinių narkotikų gaminama pačioje ES. Kalbant apie naujas psichoaktyvias medžiagas, nors pirmą kartą Europoje aptinkamų šių medžiagų kiekis ir sumažėjo, jos ir toliau daugiausia gabenamos iš Kinijos ir Indijos – šios šalys taip pat yra pagrindinis narkotikų pirmtakų, daugiausiai naudojamų neteisėtiems sintetiniams narkotikams Europos Sąjungoje gaminti, šaltinis. ES taip pat vis dažniau naudojama kaip kai kurių kitoms rinkoms skirtų narkotikų, pvz. kokaino, tranzito zona, o narkotikais, pvz., didelio stiprumo sintetiniais opioidais, vis dažniau prekiaujama internetu ir jie išsiunčiami paštu. Galiausiai šiandienos tarpusavio ryšiais sujungtame pasaulyje narkotikų reiškinys tampa vis globalesnis. Tai privertė tarptautinę bendruomenę susitarti imtis aktyvesnių veiksmų, sustiprinti bendradarbiavimą ir paspartinti bendrų įsipareigojimų įgyvendinimą, kad būtų galima pagerinti pasaulinę kovą su narkotikais, kaip nurodyta Jungtinių Tautų Narkotinių medžiagų komisijos 2019 m. Ministrų deklaracijoje³.

¹ Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (EMCDDA) ir Europolas (2019 m.). ES narkotikų rinkų ataskaita.

² Žr. 1 išnašą.

³ Jungtinių Tautų Narkotinių medžiagų komisija, Ministrų deklaracija dėl veiksmų stiprinimo nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmenimis siekiant įgyvendinti mūsų bendrus įsipareigojimus spręsti ir įveikti pasaulinę narkotikų problemą.

Organizuotos nusikalstamos grupės, iš kurių daugiau negu trečdalis tiesiogiai veikia narkotikų rinkose⁴, taip pat labai gerai prisitaiko. Per COVID-19 m. pandemiją didelio narkotikų kiekio judėjimas tarp valstybių narių iš esmės nepakito, nepaisant judėjimo apribojimų⁵. Tačiau su COVID-19 susijusios izoliavimo priemonės turėjo laikiną pasaulinę narkotikų rinką trikdančią poveikį, todėl susidarė kai kurių narkotikų trūkumas ir išaugo jų kainos⁶. Socialinių kontaktų ribojimas taip pat sukėlė platinimo Europoje sutrikimų, o dėl nestabilios padėties padaugėjo smurto tarp vidurinio lygmens tiekėjų ir platintojų⁷. Kalbant apie su narkotikais susijusius sveikatos aspektus, narkomanijos gydymo ir žalos mažinimo paslaugų paklausa ir toliau galėjo didėti, o narkotikus vartojančių žmonių priežiūros tęstinumas kai kuriose valstybėse narėse tapo problema, nes trūko personalo, paslaugos teikimas sutriko arba buvo nutrauktas⁸. Kadangi padėtis greitai kinta, bus ne mažiau svarbu ankstyvuoju etapu nustatyti ir parengti tinkamą atsaką į galimą vidutinio laikotarpio ir ilgalaikį dabartinės pandemijos poveikį narkomanijos gydymo paslaugoms, narkotikų vartojimui ir narkotikų rinkos operacijoms.

Atlikus 2013–2020 m. ES kovos su narkotikais strategijos⁹ ir jos dviejų iš eilės atitinkamų veiksmų planų¹⁰ vertinimą, buvo patvirtinta, kad su narkotikų reiškiniu ir jo keliamomis problemomis ir toliau turi būti kovojama nacionaliniu, ES ir tarptautiniu lygmenimis. Pažymėtinos išvados, kad neteisėtų narkotikų rinkų keliamos saugumo ir sveikatos problemos tebėra svarbiausias dalykas siekiant kovoti su platesniais ir horizontaliaisiais narkotikų reiškiniu elementais¹¹. Turime remtis praeityje atliktu darbu pagal ES kovos su narkotikais strategiją, kaip yra nurodžiusios specializuotos ES teisingumo ir vidaus reikalų agentūros, ypač kalbant apie koordinavimą ir bendradarbiavimą, aktyvų diskursą ir analizę, glaudesnę dialogą ir bendradarbiavimą tarptautinėje arenoje ir geresnį visų narkotikų reiškiniu aspektų ir intervencinių priemonių poveikio supratimą. ES reikia keisti kovos su narkotikais politikos paradigmą. Todėl šia darbotvarke siekiama sugriežtinti ES požiūrį į narkotikus ir suformuoti drąsą kovos su narkotikais politikos darbotvarkę, kuri savo ruožtu lemtų konkrečius, plataus užmojo pokyčius. Ja suintensyvinamos visų kovos su narkotikais aspektų pastangos, visų pirma saugumo srityje, kurioje užtikrinama daugiau tvirtumo, ir numatomi konkretūs veiksmai ankstesniems trūkumams pašalinti.

ES kovos su narkotikais darbotvarkė buvo parengta konsultuojantis su valstybėmis narėmis ir atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais. Joje remiamasi 2013–2020 m. ES kovos su narkotikais strategija ir jos dviejų iš eilės atitinkamų veiksmų planų laikotarpio vidurio vertinimu¹² ir galutiniu vertinimu. Jame aptariama kovos su narkotikais padėtis, kaip aprašyta 2019 m. ES pagrindinėse ataskaitose narkotikų klausimais (Europos

⁴ Žr. 1 išnašą.

⁵ EMCDDA ir Europolas, *EU Drug Markets – Impact of COVID-19*, 2020 m. gegužės mėn.

⁶ Daugiau informacijos žr. 5 išnašoje.

⁷ Žr. 5 išnašą.

⁸ Daugiau informacijos žr. EMCDDA (2020 m. kovo mėn.). *The implications of COVID-19 for people who use drugs (PWUD) and drug service providers*.

⁹ OL C 402, 2012 12 29, p. 1.

¹⁰ OL C 351, 2013 11 30, p. 1, ir OL C 215, 2017 7 5, p. 21.

¹¹ Vertinimo išvadas žr. Komisijos tarnybų darbiniam dokumente: 2013–2020 m. ES kovos su narkotikais strategijos ir 2017–2020 m. ES kovos su narkotikais veiksmų plano vertinimas, 2020 m. liepos mėn., SWD(2020) 150.

¹² COM(2017) 195.

narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (EMCDDA) metinėje Europos ataskaitoje narkotikų klausimais¹³ ir EMCDDA bei Europolo ES narkotikų rinkų ataskaitoje¹⁴) ir Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro (UNODC) Pasaulinėje ataskaitoje narkotikų klausimais¹⁵. Visoje ES kovos su narkotikais darbotvarkėje nurodomi duomenys yra paimti iš šių ataskaitų. Joje taip pat atsižvelgiama į Europos narkotikų sukeltų problemų sveikatos ir socialinių aspektų sprendimo vadovą¹⁶, kuriame apžvelgiami narkotikų vartojimo sukeltų problemų veiksmingų sprendimo priemonių techniniai aspektai.

II. ES kovos su narkotikais politikos tikslai ir pagrindiniai principai

Europoje esant sudėtingai padėčiai, susijusiai su narkotikų prekyba ir neteisėtų narkotikų vartojimu, ES kovos su narkotikais darbotvarkėje vadovaujamosi įrodymais pagrįstu, integruotu, subalansuotu plataus pobūdžio požiūriu į narkotikų reiškinį nacionaliniu, ES ir tarptautiniu lygmenimis.

ES kovos su narkotikais darbotvarkės tikslas – apsaugoti piliečius imantis geriau koordinuojamų priemonių: i) kurios turės reikšmingą, išmatuojamą poveikį saugumo ir sveikatos problemoms, kylančioms dėl narkotikų vartojimo ir narkotikų rinkos operacijų ir ii) kuriomis kovojama su tiesioginiais ir netiesioginiais šios problemos padariniais, t. y. smurtu ir kitais sunkiais nusikaltimais, atitinkamomis sveikatos ir visuomenės problemomis, žala aplinkai, kartu didinant visuomenės informuotumą apie šias problemas ir geriau jas sprendžiant politikos priemonėmis.

ES kovos su narkotikais darbotvarkė grindžiama toliau nurodytais pagrindiniais principais.

a. Europos Sąjungos steigiamosios vertybės ir pagrindiniai ES teisės principai: pagarba žmogaus orumui, laisvė, demokratija, lygybė, solidarumas, teisinė valstybė, saugumas bei žmogaus teisės.

b. Plataus pobūdžio požiūris: siekiant įgyvendinti ES kovos su narkotikais darbotvarkę, visi nacionalinio lygmens partneriai¹⁷, ES institucijos, įstaigos ir agentūros (visų pirma ir toliau centrinį vaidmenį atliekantys EMCDDA ir Europolas)¹⁸, taip pat pramonės ir pilietinės visuomenės organizacijos privalo tęsti ir pagerinti bendradarbiavimą.

¹³ http://www.emcdda.europa.eu/publications-database?f0=field_series_type:404

¹⁴ <http://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/eu-drug-markets-report-2019>

¹⁵ UNODC 2020 m. pasaulinė ataskaita narkotikų tema.

¹⁶ EMCDDA, *Health and social responses to drug problems: a European guide*, http://www.emcdda.europa.eu/responses-guide_en.

¹⁷ Pvz., teisėsauga, muitinės, įskaitant muitinių laboratorijas, sienų kontrolės tarnybos, teismai, įkalinimo ir pataisos įstaigos, civilinės aviacijos ir jūrininkystės institucijos, pašto tarnybos, mokslinių tyrimų ir inovacijų veiklą vykdančios suinteresuotieji subjektai, socialinės ir narkomanijos gydymo tarnybos, įskaitant sveikatos priežiūros specialistus, švietimo ir prevencijos sektorius.

¹⁸ Kitos narkotikų problemas sprendžiančios ES agentūros ir įstaigos yra, pvz., Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (FRONTEX), Jūrų analizės ir operacijų centras kovai su prekyba narkotikais (MAOC-N), Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūra (Eurojustas), Europos Sąjungos teisėsaugos mokymo agentūra (CEPOL), Europos Sąjungos

c. Integravimas į ES išorės veiksmus: ES kovos su narkotikais darbotvarkės požiūrio ir tikslų turėtų būti siekiama koordinuotai ir jie turi būti integruoti su ES išorės veiksmais. Kintant grėsmėms ir saugumo problemoms, vidaus ir išorės saugumas tampa vis labiau tarpusavyje susijęs. Todėl siekiant apsaugoti ES piliečius nuo su narkotikais susijusių problemų, reikia, kai tinkama, suderinti ES kovos su narkotikais darbotvarkės ir ES išorės veiksmų tikslus ir glaudžiai bendradarbiauti. ES išorės veiksmai kovos su narkotikais srityje turėtų būti grindžiami vienas kitą papildančiais ir stiprinančiais bendros atsakomybės, daugiašališkumo ir suderintų pasaulinių atsakomųjų veiksmų principais¹⁹.

d. Mokslu ir įrodymais grindžiamos atsako priemonės ir inovacijų skatinimas: siekiant nustatyti prioritetus, pasiekti sąveiką bei koordinavimą ir veiksmingai skleisti išvadas, reikia imtis mokslinių tyrimų. Reikėtų intensyviau stengtis parengti, pritaikyti ir naudoti naujas technologijas siekiant geriau stebėti ir analizuoti tendencijas ir grėsmes neteisėtų narkotikų rinkose, imtis atsakomųjų veiksmų ir geriau pasirengti reaguoti į greitus pokyčius.

ES kovos su narkotikais darbotvarkėje pateikiama politinė ir strateginė sistema, kaip veiksmingai ir visapusiškai spręsti su narkotikais susijusias saugumo ir visuomenės sveikatos problemas, pasitelkiant visas aktualias priemones vietas, nacionaliniu, ES ir tarptautiniu lygmenimis. Ši darbotvarkė taip pat turėtų sudaryti sąlygas Europos Sąjungai kalbėti vienu balsu – skatinti taikyti ES kovos su narkotikais darbotvarkėje išdėstytą įrodymais pagrįstą, integruotą, subalansuotą plataus pobūdžio požiūrį. Tai itin svarbu siekiant stiprinti dialogą ir bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis, regionais ir tarptautinėmis organizacijomis, taip pat daugiašaliuose forumuose.

ES kovos su narkotikais darbotvarkėje nustatomi aštuoni strateginiai ES kovos su narkotikais politikos prioritetai ateinantiems penkeriems metams, jie priklauso trims pagrindinėms kryptims. Pirmiausia ES kovos su narkotikais darbotvarkėje pateikiamas išsamus sustiprintų saugumo priemonių rinkinys, kuriame didelis dėmesys skiriamas visiems neteisėtos prekybos narkotikais aspektams, pradedant organizuotomis nusikalstamomis grupėmis ir baigiant išorės sienų valdymu, taip pat neteisėtam platinimui ir gamybai Europos Sąjungoje. Antra, narkotikų vartojimo prevencijai ir informuotumo apie jų neigiamą poveikį, įskaitant jų ryšį su smurtiniu ir kitokiu nusikalstamumu, didinimui. Trečia, ne mažiau svarbu spręsti su narkotikais susijusios žalos problemą. Turime užtikrinti, kad tie, kuriems reikia pagalbos, galėtų gauti veiksmingą gydymą ir kad būtų taikoma tvirta rizikos ir žalos mažinimo sistema, skirta sumažinti neigiamus narkotikų vartojimo padarinius narkotikus vartojantiems žmonėms, jų šeimoms ir bendruomenėms. Naujojoje ES kovos su narkotikais darbotvarkėje atskirai pripažįstama, kad reikia remti subalansuotą, visapusišką požiūrį į narkotikų vartojimo įkalinimo įstaigų aplinkoje problemą; tai sritis, kuriai dėl jos ypatingų aplinkybių reikalingas strateginis, struktūrizuotas ir koordinuotas požiūris.

Prie ES kovos su narkotikais darbotvarkės pridedamas **1 priedas** – Kovos su narkotikais veiksmų planas, apimantis konkrečius operatyvinius veiksmus ir veiklą, kuriais siekiama palengvinti aštuonių strateginių prioritetų įgyvendinimą.

pagrindinių teisių agentūra, Europos vaistų agentūra (EMA), Europos ligų prevencijos ir kontrolės centras (ECDC).

¹⁹ ES taip pat pakartoja savo ilgalaikį įsipareigojimą laikytis 2016 m. JT Generalinės Asamblėjos specialiosios sesijos pasaulio narkotikų problemos klausimais rezultatų dokumente bendrai išdėstyto požiūrio <https://undocs.org/A/RES/S-30/1>.

III. Strateginiai prioritetai

A) DIDESNIS SAUGUMAS – NARKOTIKŲ RINKŲ SUARDYMAS

1. Suardyti ir išformuoti didžiąsias didelę riziką keliančias su narkotikais susijusias organizuotas nusikalstamas grupes, kurių kilmė ar veiklos tikslas yra ES valstybės narės, ir įvertinti sąsajas su kitomis grėsmėmis saugumui

Narkotikų rinkos yra tarpvalstybinio pobūdžio ir nustatytos su narkotikais susijusios organizuotos nusikalstamos grupės dažnai vykdo kelių rūšių nusikaltimus. Europos Sąjungoje daugiau negu trečdalis šių grupių tiesiogiai veikia narkotikų rinkose, o iš pastarųjų apie du trečdaliai yra susijusios su platesnio pobūdžio nusikalstama veika, įskaitant korupciją²⁰ ir pinigų plovimą, sudarančius jiems sąlygas vykdyti savo veiklą. Neteisėta prekyba narkotikais taip pat yra susijusi su kitų sričių sunkiais nusikaltimais, pavyzdžiui, prekyba žmonėmis²¹, neteisėtu migrantų gabenimu ir prekyba šaunamaisiais ginklais, taip pat prekyba suklastotais, falsifikuotais, kokybės standartų neatitinkančiais ir neregistruotais vaistais. Tam tikrais negausiais atvejais nustatyti galimi ryšiai su teroristų finansavimu ir (arba) terorizmu.

Todėl didelio masto operacijos narkotikų kiekio arba pelno prasme, taip pat mažesnio masto, tačiau dėl atitinkamų narkotikų, pvz., sintetinių opioidų, stiprumo itin žalingos operacijos turėtų būti prioritetas ES lygmens tikslas. Jam turėtų būti teikiama pirmenybė palaikant sąveiką su kovos su organizuotu ir sunkių formų tarptautiniu nusikalstamumu ES politikos ciklu (EMPACT)²², per kurį, remiantis produkto kiekiu, nustatomos, prioritetais suskirstomos ir šalinamos grėsmės. Be to, siekiant suardyti organizuotų nusikalstamų grupių vadovavimo struktūrą, pirmenybė turėtų būti teikiama aukščiausio lygmens ir nustatytiems vidutinio lygmens taikiniais. Taikiniais turėtų tapti visi grandinės dalyviai, kurie yra pakankamai patyrę, kad galėtų užtikrinti nusikalstamų operacijų tęstinumą.

Antra, reikėtų susekti, įšaldyti ir konfiskuoti didžiulį nusikalstamu būdu gautą pelną iš prekybos narkotikais ir susijusių nusikaltimų, kad būtų galima sunaikinti organizuotų nusikalstamų grupių pajėgumą dalyvauti būsimuose nusikaltimuose ir įsiskverbti į teisėtą ekonomiką. Siekdami veiksmingai kovoti su prekyba narkotikais, turime užtikrinti, kad neteisėtu būdu gautas pelnas negrįžtų į narkotikų tiekimo grandinę ir nesudarytų sąlygų tokiame nusikalstamame elgesiui kaip korupcija ir smurtas arba kitų formų sunkiems organizuotiems nusikaltimams, pvz., prekybai žmonėmis arba netgi terorizmui. Be to,

²⁰ Korupcija narkotikų verslo srityje yra dvigubai reikšmingesnė. Organizuotos nusikalstamos grupės korupcija naudojasi kaip priemone palengvinti narkotikų kontrabandą, o iš neteisėtų narkotikų gaunamos didžiulės pajamos didina bendrą organizuotų grupių korupcinį pajėgumą teisėtoje ekonomikoje.

²¹ Narkotikai ir prekyba žmonėmis gali būti tarpusavyje susiję trimis plačiais, kartais iš dalies sutampančiais būdais: kai prekybą narkotikais ir prekybą žmonėmis vykdo tos pačios organizuotos nusikalstamos grupės; kai asmenys, kuriais prekiaujama, priverčiami atlikti tam tikrą vaidmenį prekyboje narkotikais; kai narkotikai atlieka tam tikrą vaidmenį prekybos žmonėmis procese – palengvina ir išlaiko galimybę išnaudoti pažeidžiamus asmenis. Žr. COM(2018) 777. Eurojusto Kovos su prekyba žmonėmis veiksmų plano įgyvendinimo 2012–2016 m. metinė vertinimo ataskaita, Eurojustas, 2017 m.

²² <https://www.europol.europa.eu/empact>

taip pat reikėtų apsvarstyti priemones, kuriomis būtų galima apriboti galimybes nusikalstamu būdu naudotis įrankiais, sudarančiais sąlygas prekybai narkotikais, pvz., narkotikų laboratorijų įranga, skirta naudoti narkotikų gamybai, šaunamaisiais ginklais, suklastotais dokumentais ir šifravimo technologija. Galiausiai areštuotus ir konfiskuotus su narkotikais susijusių nusikaltimų įrankius ir pajamas būtų galima naudoti narkotikų pasiūlos ir paklausos mažinimo priemonėms remti.

Trečia, reikėtų stiprinti esamą bendradarbiavimą ir siekti struktūrizuotai bendradarbiauti su narkotikų kilmės ir tranzito šalimis, regionais ir atitinkamomis regioninėmis organizacijomis, t. y., be kita ko, ir toliau teikti tikslinę paramą ir vykdyti bendradarbiavimo programas, į kurias sistemingai įtraukiamos atitinkamos ES agentūros, ypač Europolas ir EMCDDA, tiek su narkotikais susijusių nusikaltimų prevencijos ir teisėsaugos bendradarbiavimo srityje, tiek aiškinantis ryšius su kitų formų organizuotu nusikalstamumu. Svarbu Europolą ir EMCDDA sustiprinti atitinkamais išteklių, reikalingais, kad būtų galima remti valstybių narių operatyvinius veiksmus kovos su narkotikais srityje. Šiomis aplinkybėmis taip pat reikės stiprinti EMPACT operatyvinius veiksmus. Šio prioriteto priemonėmis bus ne tik skatinamas ir remiamas tarptautinis teisėsaugos ir narkotikų observatorių bendradarbiavimas, bet ir bus nuolat siekiama šalinti giluminės organizuoto nusikalstamumo priežastis ir pagrindinius jį skatinančius veiksnius, ir bus stiprinamas vietos bendruomenių atsparumas.

Prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų
1.1. Kova su visoje ES ir pasienio narkotikų rinkose veikiančiomis didelę riziką keliančiomis organizuotomis nusikalstamomis grupėmis ir nusikalstamų verslo modelių, ypač padedančių įvairioms organizuotoms nusikalstamoms grupėms bendradarbiauti, suardymas.
1.2. Narkotikų rinkose dalyvaujančių organizuotų nusikalstamų grupių pajamos ir priemonės, konfiskuoto turto panaudojimas socialinėms reikmėms.
1.3. Tarptautinis bendradarbiavimas su trečiosiomis šalimis arba regionais ir atitinkamų ES agentūrų dalyvavimas.

2. Didinti neteisėtos didmeninės prekybos narkotikais ir narkotikų pirmtakais ES įvežimo ir išvežimo punktuose atvejų nustatymą

Narkotikų rinkas ES reikia vertinti ir iš pasaulinės, ir iš regioninės perspektyvos²³. Esama su skirtingais regionais susijusių konkrečių problemų, dėl kurių tam tikri įvežimo į ES ir išvežimo iš jos jūra, sausuma ir oru punktai yra didelis prioritetas, nes per juos vyksta neteisėta didmeninė prekyba narkotikais ir pirmtakais, apimančiais ir naujas bei nekontroliuojamas ir nestebimas pirmtakų cheminės medžiagos. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas „sukurtų narkotikų pirmtakams“²⁴, nes šios cheminės medžiagos

²³ Narkotikų gamybos Lotynų Amerikoje ir Afganistane tendencijos turi aiškų poveikį ES narkotikų rinkai. Kinija (ir kiek mažiau – Indija) yra svarbi kaip narkotikų pirmtakų ir naujų psichoaktyviųjų medžiagų kilmės šalis. Kai kuriose kaimyninėse šalyse, pvz., Maroke, Turkijoje ir Vakarų Balkanuose, veikia organizuotos nusikalstamos grupės, artimai susijusios su etniniu pagrindu suburtomis ES gyvenančiomis grupėmis, o tai keičia narkotikų pasiūlos dinamiką. Afrika svarbi dėl jos, kaip prekybos ir tranzito teritorijos, didėjančio vaidmens. Žr. 1 išnašą.

²⁴ Sukurtų narkotikų pirmtakai yra į oficialų sąrašą įtrauktiems narkotikų pirmtakams artimai giminingos cheminės medžiagos, specialiai pagamintos siekiant apeiti valdžios institucijų vykdomą kontrolę.

šiuo metu daugiausiai naudojamos neteisėtai sintetinių narkotikų gamybai Europos Sąjungoje ir teisėsaugos institucijoms kelia ypatingų problemų. Įvežimo ir išvežimo punktai (centrai), naudojami narkotikų gabenimui konteneriuose arba krovinių skyriuje, gali sukelti ES prekybos sutrikimų, skatinti korupciją ir pakenkti geram valdymui. Be to, ES išorės sienos (jūrų, sausumos ir oro) turi joms būdingų pažeidžiamų vietų, kurias galima išnaudoti prekybai narkotikais. Visų pirma laivybos ir aviacijos teritorijos aplink ES sienas yra strategiškai svarbios siekiant stebėti narkotikų prekeivių piktnaudžiavimą jomis. Daugiau nei 70 proc. ES išorės sienų yra jūrų sienos.

Taigi, didieji žinomi ES uostai, oro uostai ir sausumos įvežimo ir išvežimo punktai, naudojami kaip didmeninės narkotikų prekybos centrai, turėtų būti įtraukti į prioritetinių kovos su prekyba narkotikais veiksmų sąrašą. Priemonės turėtų apimti geresnę muitinių atliekamą kontenerių ir krovinių rizikos analizę, profiliavimą, keitimąsi žvalgybiniais duomenimis ir veiksmingą ES agentūrų, teisėsaugos, muitinių, sienų kontrolės institucijų ir atitinkamų šalių partnerių agentūrų daugiašalį ir tarpusavio bendradarbiavimą. Nustatyta, kad kritinę reikšmę kovojant su narkotikų kontrabanda turi geresnis muitinės ir policijos keitimasis informacija ir glaudesnis bendradarbiavimas. Dėmesį taip pat reikėtų atkreipti į tolesnį su šiais centrais susijusių kovos su korupcija priemonių kūrimą ir plėtotę ir veiksmingų intervencinių priemonių sukkelto persikėlimo poveikio nustatymą.

Antra, svarbu stebėti jūrų, sausumos ir oro sienas ir nustatyti su prekyba narkotikais susijusius neteisėto sienos kirtimo atvejus. Šiuo požiūriu turėtų būti sustiprinta informuotumo apie padėtį prie visų ES išorės sienų didinimo veikla, apimanti su valstybėmis narėmis bendradarbiaujančią FRONTEX. Pirmenybė turėtų būti teikiama oro ir jūrų sienoms dėl joms būdingų pažeidžiamų vietų, ribotos stebėsenos ir strateginės bendrosios aviacijos²⁵ erdvės bei Atlanto vandenyno ir Viduržemio jūros svarbos. Per COVID-19 pandemiją jūrų laivyba buvo gana nekludomai tęsiama ir neteisėtos prekybos galimybės ir toliau buvo prieinamos organizuotoms nusikalstamoms grupėms, dalyvaujančioms didmenomis vežant narkotikus į Europą²⁶. Tokia veikla, kokią vykdo Jūrų analizės ir operacijų centras kovai su prekyba narkotikais (MAOC-N), turėtų būti sustiprinta ir išplėsta; tai, pavyzdžiui, yra susidomėjimą sukėlusios laivų ir orlaivių, vežančių neteisėtus narkotikus, stebėsenos atvirojoje jūroje ir oro erdvėje aplink žinomai pažeidžiamas ES jūrų sienas ir oro erdvę, siekiant juos perimti iki jiems pasiekiant pirmąją ES atvykimo uostą. Šiuo atžvilgiu bendrosios aviacijos erdvė taip pat kelia riziką ES saugumui ir ja vis labiau piktnaudžiauja narkotikų prekeiviai, išlikdami nepakankamai stebimi. Tarpautinis bendradarbiavimas jūrų ir oro eismo srityje ir toliau bus itin svarbus už sienų saugumą atsakingoms valstybių narių ir ES agentūroms siekiant geriau rinkti žvalgybinius duomenis ir išsiugdyti geresnius gebėjimus tikruoju laiku imtis veiksmų.

Prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų
2.1. Narkotikų kontrabanda į ES ir iš jos naudojant išplėtotus prekybos kanalus (teisėtus kanalus).
2.2. Neteisėtas arba nedeklaruotas ES sienų kirtimas.

²⁵ Aviacija apima reguliarųjį oro transportą, įskaitant reguliariaisiais maršrutais vykdomus keleivinius ir krovinius skrydžius, ir bendrąją aviaciją, kuri apima visus kitus komercinius ir privačiuosius civilinius skrydžius.

²⁶ Žr. 5 išnašą.

3. Didinti veiksmingą logistinių ir skaitmeninių kanalų, išnaudojamų vidutinių ir mažų narkotikų kiekių paskirstymui, stebėseną ir, artimai bendradarbiaujant su privačiuoju sektoriumi, didinti konfiskuojamą šiais kanalais kontrabanda vežamų neteisėtų medžiagų kieki

Narkotikų rinka įgyja vis daugiau skaitmeninių galimybių. Prekybai narkotikais internetu naudojamos ir paviršinio interneto, ir tamsiojo interneto rinkos, taip pat socialinė žiniasklaida ir judriojo ryšio programėlės. Naudojant šias technologijas, platinti narkotikus, naujas psichoaktyvias medžiagas, pirmtakus ir narkotikų gamybai reikalingą įrangą tapo gerokai lengviau, o teisėsaugai ir visuomenės sveikatai kilo naujų problemų. Prekyba narkotikais naudojantis pašto ir greitojo pristatymo tarnybomis daro poveikį visoms valstybėms narėms, o tam tikrose šalyse gerokai padaugėjo laiškų ir siuntų su narkotikais²⁷. Konkretūs pašto siuntų maršrutai gali labai skirtis ir apima tiek tiesioginius maršrutus nuo šaltinio iki paskirties vietos, tiek maršrutus per ES tranzito centrus ir ES nepriklausančias teritorijas. Šios pašto siuntos gali būti siunčiamos iš ES arba per ES išorės sienas.

Atitinkamai reikia geriau vykdyti koordinuotą stebėseną ir analizuoti grėsmes, kurias kelia narkotikų prieinamumas per socialinės žiniasklaidos platformas, programėles, interneto ir tamsiojo interneto rinkas²⁸, taip pat internetinių mokėjimų (taip pat kriptovaliutomis) ir šifruotų skaitmeninių ryšių naudojimas. Šiomis aplinkybėmis reikėtų stiprinti bendradarbiavimą su privačiuoju sektoriumi.

Antra, glaudžiai bendradarbiaujant su pašto ir greitojo pristatymo tarnybomis, reikia griežčiau stebėti neteisėtų medžiagų turinčias siuntas. Naujų technologijų ir dirbtinio intelekto vaidmenį galima patikrinti tobulinant kontrolę ir procedūras, įskaitant pašto siuntų rizikos vertinimą²⁹, turint galimybę visapusiškai įdiegti pažangiųjų elektroninių duomenų naudojimą visoms siuntoms, atsiunčiamoms iš pagrindinių kilmės šalių (tarptautinėms ir ES vidaus).

Trečia, **tarpvalstybinės** geležinkelių transporto jungtis ir upių kelius, taip pat bendrosios aviacijos erdvę galima išnaudoti kaip galimus prekybos narkotikais kanalus, kuriuos teisėsauga šiuo metu nepakankamai stebi. Reikalingas geresnis informuotumas, kad būtų patobulinti mažesnių jūros uostų ir upių uostų, mažų ir (arba) vietinių aerodromų ir geležinkelio stočių stebėsenos ir tiksliniai, rizikos vertinimu pagrįsti tyrimų metodai.

Prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų
3.1. Skaitmeninės narkotikų rinkų galimybės.
3.2. Pašto ir greitojo pristatymo tarnybos.
3.3. Per visą ES einantys geležinkelių ir upių kanalai, bendroji aviacijos erdvė.

²⁷ Daugiau informacijos žr. 1 išnašoje.

²⁸ Pavyzdžiui, apytikriai vertinama, kad apie du trečdaliai pasiūlymų tamsiojo interneto rinkose yra susiję su narkotikais, o likusieji yra susiję su įvairiomis kitomis neteisėtomis prekėmis ir paslaugomis. Daugiau apie skaitmenines narkotikų rinkų galimybes žr. 1 išnašoje.

²⁹ Pašto siunta: adresuota galutinės formos siunta, kurią turi gabenti pašto paslaugų teikėjas. Be korespondencijos siuntų, tokios siuntos taip pat apima, pavyzdžiui, knygas, katalogus, laikraščius, periodinius leidinius ir pašto siuntinius su prekėmis, kurios turi komercinę vertę arba jos neturi.

4. Suardyti narkotikų gamybą ir perdirbimą, užkirsti kelią narkotikų pirmtakų vartojimui ne pagal paskirtį ir gabenimui neteisėtiems narkotikams gaminti, išnaikinti neteisėtą narkotinių augalų auginimą

Narkotikų gamyba kelia pavojų sveikatai ir saugai ir daro žalą aplinkai. Narkotikų gamybos prevencija Europoje ir šalyse partnerėse gerokai padės sumažinti narkotikų pasiūlą ir prieinamumą ES vidaus rinkoje ir eksportui. ES, kaip svarbios sintetinių narkotikų ir kanapių gamybos teritorijos, vaidmuo taip pat daro žalą aplinkai, nes išmetamos cheminės atliekos ir keliamas pavojus tiek narkotikų gamyboje dalyvaujantiems asmenims, tiek bendruomenėms, kuriose vykdoma gamyba. Kasmet neteisėtose šalinimo vietose išmetamos tonos cheminių atliekų, susidariusių vykdant sintetinių narkotikų gamybą. Pavyzdžiui, apytikriais vertinimais, 1 kg amfetamino gamyboje susidaro 20–30 kg atliekų³⁰. Tam tikrus pirmtakus gaminant iš alternatyvių cheminių medžiagų taip pat susidaro didelis kiekis atliekų, netgi dar prieš vykstant sintetinių narkotikų gamybos procesui.

Esant tokiai padėčiai, reikalingos papildomos teisėsaugos institucijų pastangos siekiant aptikti ir išardyti neteisėtų sintetinių narkotikų laboratorijas ir nutraukti ES pagamintų narkotikų eksportą. Kalbant apie žalą aplinkai, itin svarbu spręsti poveikio aplinkai problemas, šalinti pavojus sveikatai ir su sintetinių narkotikų gamyboje susidarantiomis cheminėmis atliekomis susijusias išlaidas, kaip pripažįstama ir EMPACT. Pripažįstama, kad bendros žalos aplinkai mastas yra didelis, tačiau reikalingos papildomos investicijos į stebėseną ir mokslinius tyrimus, kad būtų galima geriau suprasti didėjančias šios srities problemas³¹. Galiausiai ES lygmeniu reikia spręsti problemas, susijusias su narkotikų pirmtakų vartojimu ne pagal paskirtį ir sukurtų narkotikų pirmtakų kūrimu.

Antra, ES viduje arba arti esančiose kaimyninėse šalyse aptinkama ir suardoma vis daugiau kanapių auginimo objektų³². Teisėsaugos institucijos turėtų stiprinti priemones, kuriomis galima geriau kovoti su neteisėtų narkotinių augalų auginimu. Be to, reikėtų spręsti ir neteisėtų narkotinių augalų, ypač heroino gamybai skirtų daržinių aguonų ir kokaino gamybai skirtų kokos augalų, auginimo trečiosiose šalyse problemą, galinčią turėti padarinių Europos Sąjungai – reikia papildomai įsipareigoti imtis alternatyvių vystymosi priemonių: šalinti gilumines neteisėtų narkotikų ekonomikos priežastis – vadovautis integruotu požiūriu, apimančiu pastangas vykdyti kaimo plėtrą, mažinti skurdą, skatinti socialinį ir ekonominį vystymąsi, skatinti žemės prieinamumą ir teises į žemę, skatinti aplinkos apsaugą, kovoti su klimato kaita, skatinti vadovautis teisinės valstybės principais, užtikrinti saugumą ir gerą valdymą visapusiškai laikantis tarptautinių įsipareigojimų žmogaus teisių srityje ir įsipareigojimo skatinti lyčių lygybę. Taip pat reikia stebėti galimas naujas grėsmes, pvz., metamfetamino gamybą, grindžiamą efedrino ir pseudoefedrino išgavimu iš augalų, auginamų tradicinio opiumo gamybos regionuose, ir paplitusių augalinių narkotikų, pvz., kanapių ir kokos, naujų, modifikuotų ar stipresnių atmainų atsiradimą, be to, reikia vertinti galimus jų padarinius Europos Sąjungai.

Prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų

4.1. Sintetinių narkotikų gamyba ir žala aplinkai.

³⁰ Žr. 1 išnašą, p. 162–163.

³¹ Kaip numatyta 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę.

³² Daugiau informacijos žr. 1 išnašoje.

B) PREVENCIJA IR INFORMUOTUMO DIDINIMAS

5. Užkirsti kelią narkotikų vartojimui, stiprinti nusikalstamumo prevenciją ir didinti informuotumą apie neigiamą narkotikų poveikį piliečiams ir bendruomenėms

Narkotikų paklausa jau kurį laiką didėja. Dėl neteisėto narkotikų rinkos pobūdžio narkotikus vartojantys asmenys gali patirti įvairiausią žalą, taip pat galinčią apimti jų šeimas ir bendruomenes. Todėl itin svarbu vykdyti visapusiškas prevencijos ir informuotumo didinimo programas. Jau veikia daug programų, skirtų ankstyvajam nustatymui ir intervencijai, sveiko gyvenimo būdo propagavimui, taip pat prevencijai, įskaitant įvairių ES fondų finansuojamas programas³³. Tačiau reikalingos papildomos strategijos, pagal kurias būtų didinamas plačiosios visuomenės atsparumas ir apsaugomi pažeidžiamiausi asmenys. Nepaisant jau vykdomų programų, kai kuriose srityse priemonių trūksta ir nėra patikimų įrodymų, kad vykdomos priemonės yra veiksmingos. Iš prekybos narkotikais kylantis smurtas, įskaitant žmogžudystes, ir atvirų narkotikų rinkų veikimas prisideda prie nesaugumo jausmo bendruomenėse. Iš duomenų apie su narkotikais susijusias žmogžudystes veikiausiai galima spręsti, kad tai yra nemenko masto reiškinys keliose ES šalyse³⁴. Dėl kintančio organizuotų nusikalstamų grupių verslo modelio dabar auga grėsmė, kad Europos narkotikų rinka taps postūmiu gausesniam smurtui mūsų bendruomenėse ir korupcinei praktikai ES viduje. Ši tendencija – daugiau konkurencijos tarp su narkotikais susijusių gaujų – galėjo sustiprėti dėl COVID-19 izoliavimo priemonių.

Atitinkamai, remiantis moksliniu rizikingiausių asmenų ir veiksmingiausių metodų supratimu, pirmenybė turėtų būti teikiama įrodymais pagrįstoms priemonėms, skirtoms prevencijai ir paramai grupėms, kurioms kyla rizika eksperimentuoti su narkotikais ir įgyti tam tikrų narkotikų vartojimo įpročių. Svarbi prevencijos veiklos tikslinė grupė bus mokyklos ir jaunimas. Tačiau ypatingą dėmesį taip pat reikia skirti toms grupėms, kurios nustatytos kaip itin pažeidžiamos, t. y., be kita ko, vaikai ir jaunuoliai, gyvenantys šeimose, kuriose tėvai yra piktnaudžiaavę cheminėmis medžiagomis, psichikos sveikatos sutrikimų turintys asmenys, įvairių formų lėtinio skausmo ir (arba) nuovargio sindromų turintys asmenys, benamiai, migrantai ir nelydimi nepilnamečiai asmenys ir į baudžiamosios teisenos sistemą patekęs jaunimas. Taip pat reikia apsvarstyti narkotikų problemoms neatsparių moterų poreikius.

Antra, svarbu pripažinti su narkotikais susijusio nusikalstamumo poveikį ir šalinti tokių nusikaltimų keliamas grėsmes, pvz., smurtą ir bauginimą, taip pat korupciją ir atitinkamą neigiamą šių reiškinių poveikį teisėtai ekonomikai. Taip pat reikia kovoti su pažeidžiamų grupių ir problemų su narkotikais turinčių asmenų išnaudojimu, kurį vykdo organizuotos nusikalstamos grupės. Kova su šiomis grėsmėmis ir jų prevencija yra nemažas iššūkis,

³³ Išsamesnę su narkotikais susijusių intervencinių programų apžvalgą žr. EMCDDA su narkotikais susijusių intervencinių priemonių, įskaitant prevencijos priemones, įrodymų duomenų bazėje, kuri yra Geriausios patirties portalo sudedamoji dalis; <https://www.emcdda.europa.eu/best-practice/evidence-summaries>.

³⁴ Daugiau informacijos žr. 1 išnašoje.

kuriam įveikti reikalingi suderinti veiksmai, vykdomi ES lygmeniu ir įvairiuose sektoriuose.

Trečia, siekiant padidinti gyventojų atsparumą narkotikų problemoms, svarbu tikslingai didinti informuotumą, t. y., be kita ko, populiarinti sveiko gyvenimo būdo sprendimus tarp jaunimo ir pažeidžiamų grupių. Didinant informuotumą, be kita ko, galėtų būti siekiama padidinti bendrą švietimą, susijusį su narkotikų poveikiu ir apskritai priklausomybe. Taip pat būtų galima spręsti su narkotikų vartojimu susijusios stigmatizacijos problemą, nes ši stigma gali turėti neigiamą poveikį narkotikų vartotojų psichikos ir fizinei sveikatai ir gali būti kliūtis kreiptis dėl gydymo. Informuotumą apie narkotikų problemas reikėtų didinti užtikrinant, kad jis būtų lengvai prieinamas vaikams ir kad vaikai geriau suprastų narkotikų vartojimo pavojus ir ilgalaikius padarinius, taip pat visapusiškai naudojantis naujais, novatoriškais skaitmeninių ryšių kanalais, prisitaikant prie vietos socialinių aplinkybių ir tikslinių gyventojų grupių poreikių ir remiantis moksliniais įrodymais ir vertinimais.

Prioritėtinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų
5.1. Prevencinės priemonės, skirtos mažinti narkotikų prieinamumą ir gerinti grupių, kurioms kyla pavojus susidurti su ilgalaikėmis problemomis ir (arba) priklausomybe, apsaugą ir atsparumą.
5.2. Su narkotikais susijusių nusikaltimų prevencija, ypatingą dėmesį skiriant smurto prevencijai ir korupcijos mažinimui.
5.3. Atsparumo didinimas ir stigmatizacijos mažinimas.

C) SU NARKOTIKAIS SUSIJUSIOS ŽALOS PROBLEMŲ SPRENDIMAS

6. Suteikti prieinamesnes gydymo galimybes, atitinkančias žmonių, patyrusių narkotinių medžiagų vartojimo daromą žalą, sveikatos ir reabilitacijos poreikių spektrą

Probleminių narkotinių medžiagų vartojimas yra lėtinė ir dažnai pasikartojanti būklė, galinti padaryti didelę žalą ne tik atitinkamam asmeniui, bet ir jo šeimai ir platesnei bendruomenei. Tarp narkotikus vartojančių žmonių paplitęs kelių narkotikų vartojimas vienu metu, o tai gali ir padidinti pavojų sveikatai, ir apsunkinti veiksmingų intervencinių priemonių taikymą. Asmenims, kurių narkotikų vartojimas tapo priklausomybe, būdingos psichikos sveikatos problemos ir gretutinės fizinės ligos, daugeliui sudėtinga išlaikyti reguliarių užimtumą ar saugų būstą. Tačiau daugelyje šalių narkomanijos gydymas vis dar ribotas ir esama kliūčių, trukdančių dėl jo kreiptis³⁵. Taip pat svarbu pripažinti, kad narkomanija turi būti gydoma kartu teikiant kitas sveikatos priežiūros ir socialinės paramos paslaugas. Reikalingos visapusiškos, integruotos paslaugos, kurias teikiant būtų pripažįstama, kad narkotinių medžiagų vartojimas yra sveikatos priežiūros problema, ir būtų pasitelkiamos įvairios kitos sveikatos priežiūros ir socialinės paramos paslaugos, pvz., būtų tenkinami būsto, užimtumo ar švietimo poreikiai. Dėl socialinio ir ekonominio COVID-19 pandemijos poveikio tai bus vis svarbesnis aspektas.

³⁵ Tai pripažįstama tarptautiniu lygmeniu – narkotikų vartojimo prevencija ir gydymas įtraukti kaip vienas iš Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi tikslų (3.5).

Dėl šių priežasčių reikia šalinti gydymo prieinamumo kliūtis – užtikrinti, kad sveikatos priežiūra ir socialinės paslaugos būtų ir pakankamai prieinamos, ir atitinkančios klientų grupių poreikius. Prieinamumo kliūtys turėtų būti mažinamos atsižvelgiant į pagrindines tikslinės grupės ypatybes, tokias kaip demografiniai veiksniai (pvz., amžius, lytis, išsilavinimas, kultūrinės aplinkybės), padėties veiksniai (pvz., skurdas, šeimos aplinkybės, socialinis ratas, migracija) ir asmeniniai veiksniai (pvz., fizinė ir psichikos sveikata, psichologinė savijauta). Taip pat turėtų būti apsvarstyta galimybė teikti konsultacijas ir taikyti gydymą atsižvelgiant į konkrečius vaikų poreikius.

Antra, reikia imtis priemonių siekiant geriau nustatyti ir pašalinti kliūtis, su kuriomis susiduria moterys³⁶, kreipdamosi dėl gydymo ir reabilitacijos paslaugų ir siekdamas nepertraukiamai jomis naudotis. Šios kliūtys – tai, be kita ko, smurtas namuose, traumos, stigma, fizinės ir psichikos sveikatos problemos, nėštumo ir vaiko priežiūros problemos, kurios gali padidėti dėl minėtų demografinių, padėties ir asmeninių veiksnių. Veiksmingai teikiant paslaugas, turėtų būti jautriai reaguojama į konkrečius narkotikų problemų turinčių moterų poreikius ir gyvenimo patirtį ir pripažįstama, kad narkotikų vartojimo tendencijos ir problemos gali skirtis nuo atitinkamų vyrų problemų, pvz., dažniau gali kilti problemų, susijusių su receptinių vaistų vartojimu. Taip pat reikia apsvarstyti tik moterims teikiamų paslaugų galimybes ar kitų formų specializuotas nuostatas, pvz., glaudžias veiklos partnerystes su priežiūros paslaugų teikėjais ir tarnybomis, dirbančiais su pažeidžiamomis moterimis ar smurto namuose aukomis.

Trečia, turėtų būti pripažįstama akivaizdi narkotikų vartotojų įvairovė ir turėtų būti imamasi veiksmų teikti tokias paslaugas, kurios atitiktų šią įvairovę ir atspindėtų įvairių grupių poreikius, susijusius su narkotikų vartojimo problema. Konkrečios grupės, turinčios sudėtingesnių poreikių, yra šios: senėjantis gyventojų, kurie narkotikus vartoja ilgą laiką, segmentas, gretutinių psichikos sveikatos ir narkotikų vartojimo problemų turintys žmonės, benamiai ir pažeidžiamos moterys. Siekiant veiksmingai įtraukti šias grupes, reikalingi priežiūros modeliai, kuriais būtų pripažįstamas poreikis sudaryti sveikatos ir socialinės priežiūros paslaugų teikėjų bei pacientų ir neformaliųjų slaugytojų grupių tarpžinybines partnerystes.

Prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų
6.1. Pagal individualius poreikius pritaikytą gydymo ir reabilitacijos paslaugų prieinamumas ir finansavimas.
6.2. Konkrečius moterų poreikių atitinkantis gydymas.
6.3. Priežiūros modeliai, tinkami sudėtingesnių poreikių turinčioms grupėms.

7. Didinti intervencinių rizikos ir žalos mažinimo veiksmų efektyvumą siekiant apsaugoti narkotikų vartotojų ir visuomenės sveikatą

Norint apsaugoti narkotikus vartojančius žmones ir visuomenę nuo žalos, susijusios su narkotikų vartojimu, būtina intervencinių priemonių sistema, apimanti įvairias galimas žalos ir rizikos sritis, galinčias per tam tikrą laiką padėti pasiekti geresnius sveikatos ir

³⁶ Kaip nurodyta 2020 m. kovo 5 d. Komisijos komunikate COM(2020) 152 „Lygybės sąjunga. 2020–2025 m. lyčių lygybės strategija“. 2020–2025 m. lyčių lygybės strategija“.

socialinius rezultatus. Svarbūs galimi šios srities intervencinių priemonių taikiniai yra priemonės, kuriomis siekiama sumažinti ŽIV / AIDS arba virusinių hepatitų infekcijų atvejų skaičių tarp narkotikus besileidžiančių žmonių, užkirsti kelią perdozavimui ir taikyti metodus, kuriais narkotikus vartojantys žmonės skatinami išsiugdyti ne tokio rizikingo elgesio įpročius, taip pat priemonės, kuriomis skatinama siekti sveikatos priežiūros ir saugos tikslų. Taip pat svarbus klausimas yra ilgalaikis narkotikų vartojimo poveikis jaunų, dar besivystančių žmonių, pvz., paauglių, smegenims. Turėtų būti sugriežtintos eismo įvykių, kuriuos sukelia nuo narkotikų arba nuo narkotikų ir alkoholio vienu metu apsvaigę žmonės, rizikos ribojimo priemonės. Žalos mažinimo sistemoje pirmenybė turėtų būti teikiama ne prievartos priemonėms, o alternatyvoms, kurios gali padėti sumažinti narkotikų vartojimo lygį ir galėtų sumažinti pakartotinių nusikaltimų dažnumą, finansinę bei administracinę našą ir socialines išlaidas.

I tai reaguojant, žalos mažinimo iniciatyvas reikia išplėsti. Adatų ir švirkštų keitimo programos, gydymas pakaitiniais opioidais, narkotikų vartojimo patalpos ir kitos novatoriškos žalos mažinimo priemonės, kurių veiksmingumas yra įrodytas, taip pat prieinami hepatito C viruso (HCV) tyrimai gali būti veiksmingos intervencinės priemonės, kuriomis užkertamas kelias per kraują perduodamoms narkotikus besileidžiančių žmonių infekcijoms. Tai yra svarbios intervencinės priemonės, kuriomis siekiama užbaigti ŽIV / AIDS epidemiją ir tarp narkotikus besileidžiančių žmonių pašalinti virusinį hepatitą, kaip grėsmę visuomenės sveikatai, nes šiomis priemonėmis užkertamas kelias naujiems infekcijos atvejams ir suteikiama galimybė pasiekti didelės rizikos gyventojų grupes, kad būtų atliekami jų tyrimai ir jie būtų susiejami su priežiūra.

Antra, netinkamas receptinių kontroliuojamų vaistų vartojimas gali daryti poveikį įvairios kilmės žmonėms iš visų visuomenės sluoksnių ir bendruomenių. Ypatingą susirūpinimą kelia priklausomybei nuo opioidų gydyti skirtų pakaitalų vartojimas ne pagal paskirtį – vietoj numatyto jų vartojimo narkomanijai gydyti jie vartojami ne medicininiais tikslais ir parduodami neteisėtų narkotikų rinkose. Tačiau susirūpinimą kelia ir kitų psichoaktyviųjų vaistų, ypač naudojamų skausmui malšinti, teikiamos netinkamo vartojimo galimybės. Susirūpinimą kelia ir tai, kad vaistinės medžiagos kartais neteisėtai gaminamos arba gaunamos iš internetinių šaltinių, esančių už ES ribų. Narkotinių medžiagų vartojimas ne pagal paskirtį siejamas su mirtinu ir nemirtinu perdozavimu ir didesniu priklausomybės, dažnai priklausomybės nuo opioidų, atvejų skaičiumi. Tačiau vis dėlto svarbu, kad šios srities metodais būtų užtikrinama, kad vaistai ir kitos kontroliuojamos medžiagos būtų prieinamos gydomaisiais ir moksliniais tikslais.

Trečia, bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis, regionais ir atitinkamomis regioninėmis organizacijomis, taip pat turėtų būti sureguliuojami su sveikata susiję narkotikų problemos aspektai, ypač paklausos ir pasiūlos mažinimo intervencinių priemonių poveikis narkotikų vartotojams ir visuomenei. Gydymas, žalos mažinimas ir prievartinių sankcijų alternatyvos turėtų būti specializuotų dialogų narkotikų klausimais su trečiosiomis šalimis ar regionais, kuriuose tokios priemonės dar netaikomos, darbotvarkės nuolatiniai punktai.

Ketvirta, vairavimas apsvaigus nuo narkotikų yra kelių eismo saugumo problema, nes sumažėja gebėjimas vairuoti ir padidėja eismo įvykių rizika. Reikia labiau stengtis tirti narkotikų poveikį patiriančius vairuotojus. Be to, siekiant pabrėžti vairavimo apsvaigus nuo narkotikų riziką, būtina didinti informuotumą. Šioje srityje reikia tolesnių mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros, kad būtų galima nustatyti ir įvertinti veiksmingas

politikos ir operatyvines priemones, įskaitant tyrimo metodikų ir pigesnių narkotikų aptikimo priemonių kūrimą.

Penkta, nors visos valstybės narės taiko bent vieną priemonę, laikytiną alternatyva prievartinėms sankcijoms³⁷, reikia sustiprinti pastangas ir narkotikus vartojantiems nusikaltėliams vietoje prievartinių sankcijų tipiniais atvejais taikyti veiksmingas alternatyvas. Šioje srityje reikalingi visapusiškesni ir išsamesni duomenys.

Šešta, perdozavimas ir kitų formų išvengiamos mirtys, kurias galima susieti su narkotikų vartojimu, yra didžiausia narkotikų vartojimo žala.³⁸ Veiksmingos intervencinės priemonės, kuriomis siekiama sumažinti narkotikų perdozavimo atvejų skaičių, tebėra aiški dabartinių reagavimo priemonių spraga – mirtino narkotikų perdozavimo atvejų skaičius daugelyje šalių tebėra didelis, o kai kuriose netgi didėja. Nepaisant kai kurių galimai svarbių pastarojo meto pasiekimų, pavyzdžiui, platesnio opioidų antagonistų, tokių kaip naloksonas, naudojimo, tebėra būtina užtikrinti jo prieinamumą ir skatinti jį tinkamai vartoti reaguojant į narkotikų perdozavimą arba siekiant užkirsti kelią perdozavimo poveikiui. Be to, kyla problemų visoje ES renkant visapusiškus duomenis apie mirties dėl perdozavimo atvejus, nes apie juos nuolat nepakankamai pranešama, trūksta toksikologinių pajėgumų ir taikomi pranešimų vėlavimą lemiantys registracijos procesai.

Prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų
7.1. Su narkotikais susijusios infekcinės ligos.
7.2. Netinkamas vaistų vartojimas, kontroliuojamų medžiagų prieinamumas tik medicininiais ir moksliniais tikslais ir galimas jų vartojimas ne pagal paskirtį.
7.3. Tarptautinis bendradarbiavimas siekiant apsaugoti narkotikų vartotojų sveikatą.
7.4. Vairavimas apsvaigus nuo narkotikų.
7.5. Prievartinių sankcijų alternatyvos.
7.6. Perdozavimas ir su narkotikais susiję mirties atvejai.

8. Parengti subalansuotą visapusišką koncepciją dėl narkotikų vartojimo įkalinimo įstaigose (sumažinti paklausą ir riboti pasiūlą)

Narkotikų vartotojai sudaro didelę bendro įkalinimo įstaigų gyventojų skaičiaus dalį. Dauguma kalinių tam tikrais savo gyvenimo momentais yra vartoję neteisėtų narkotikų, daugelis turi lėtinių ir probleminių narkotikų vartojimo įpročių. Nors kai kurie asmenys, patekę į įkalinimo įstaigą, nustoja vartoti narkotikus arba jų vartoja mažiau, kiti ten patekę asmenys pradeda vartoti narkotikus arba įgyja didesnę žalą darančių narkotikų vartojimo įpročių. Kaliniai ne tik susiduria su didelėmis problemomis dėl narkotikų, bet

³⁷ Prievartos priemonių alternatyvomis laikomos priemonės, turinčios tam tikrų rehabilitacinių elementų arba priskiriamos neintervencinėms (pvz., nutarimas nepateikti kaltinimų arba nevykdyti baudžiamojo persekiojimo), taip pat priemonės, taikomos vietoje įkalinimo ar kitos bausmės (pavyzdžiui, bausmės vykdymo atidėjimas kartu su narkomanijos gydymu). Žr. 2018 m. kovo mėn. Tarybos išvadas dėl alternatyvų prievartinėms sankcijoms, dokumentas Nr. 6931/18.

³⁸ 2017 m. ES buvo mažiausiai 8 238 mirties dėl perdozavimo atvejai, kai buvo vartojamas vienas arba keli neteisėti narkotikai. Žr. EMCDDA (2019 m.). Europos kovos su narkotikais ataskaita, p. 79.

ir yra blogesnės sveikatos negu plačioji visuomenė, jiems būdingesnės per kraują plintančios infekcijos ir dažnos psichikos ligos. Opioidų vartotojams rizika mirti nuo narkotikų perdozavimo labai padidėja juos paleidus iš įkalinimo įstaigos, nes daugelis atkrinta ir mažiau toleruoja opioidus. Platus kanalų, tiekiančių narkotikus į įkalinimo įstaigas, spektras ir šių kanalų išlaikyme dalyvaujantys subjektai turėtų būti nustatyti ir suardyti.

Todėl, narkotikus vartojantiems nusikaltėliams išvykstant iš įkalinimo įstaigos, turi būti toliau teikiamas gydymas, reabilitacija ir užtikrinamas jų pasveikimas, taip pat galiausiai turi būti remiama jų socialinė integracija. Siekis įtvirtinti kiekvienai valstybei narei ir įkalinimo įstaigos aplinkybėms pritaikyto priežiūros modelio tęstinumą gali turėti esminę reikšmę, kad kaliniai galėtų naudotis įvairia parama, kurios jiems reikia, kad jie, būdami įkalinimo įstaigoje, galėtų pasiekti savo asmeninius pasveikimo tikslus, kad būtų mažinama rizika ir kad būtų skatinamas tolesnis naudojimasis gydymo ir reabilitacijos paslaugomis atlikus bausmę.

Antra, pirmenybė turėtų būti teikiama narkotikus (ir kitus neteisėtus daiktus) į įkalinimo įstaigas tiekiančių kanalų suardymui ir tuose kanaluose dalyvaujančių asmenų nustatymui. Šiuo atžvilgiu veiksmingos intervencijos pagrindas galėtų būti bendradarbiavimas su teisėsauga, keitimasis informacija, kova su korupcija, žvalgybinių duomenų naudojimas ir narkotikų tikrinimas.

Prioritetinės sritys, kuriose reikia imtis veiksmų

8.1. Priežiūros tęstinumas įkalinimo įstaigoje ir probacijos tarnybų žinioje.

8.2. Narkotikų tiekimo ribojimas įkalinimo įstaigose.

IV. ES kovos su narkotikais darbotvarkės valdymas, įgyvendinimas ir stebėseną

Prie ES kovos su narkotikais darbotvarkės pridedamas to paties laikotarpio veiksmų planas, kad jos strateginiai prioritetai būtų paversti konkrečiais operatyviais veiksmais ir veikla. Kovos su narkotikais veiksmų plane suderinami vidaus ir išorės aspektai, reikalingi ES kovos su narkotikais darbotvarkės tikslams įgyvendinti. Narkotikų reiškinių srityje siekiant pagerinti saugumą ir sveikatą, kovos su narkotikais veiksmų plane numatytais veiksmais taip pat turėtų būti padedama įgyvendinti saugumo sąjungos strategiją ir taikytinus Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. tikslus.

1 diagramoje parodyti pagrindiniai kovos su narkotikais politikos veikėjai – dalyvavimas formuojant ir padedant formuoti ES kovos su narkotikais darbotvarkės politikos prioritetus; įgyvendinimas: taktinis įgyvendinimas ir operacijos, susijusios su veiksmais, pagal prioritetus išdėstytą Kovos su narkotikais veiksmų plane, įgyvendinimu; stebėseną – pagalba vertinant pasiektą pažangą; koordinavimas ir įgyvendinimas.

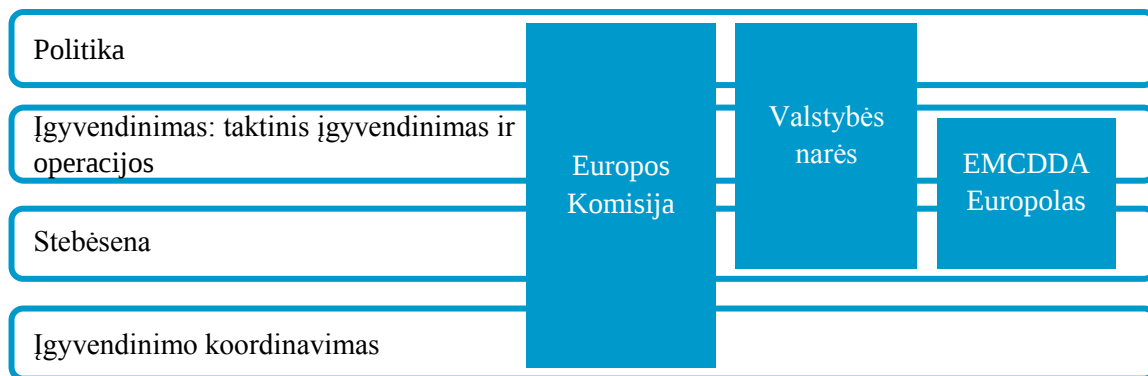
Geresnis koordinavimas reikalingas ir ES institucijų, įstaigų, atitinkamų ES agentūrų, valstybių narių ir pilietinės visuomenės viduje, ir tarp jų. Be to, siekiant įgyvendinti ES kovos su narkotikais darbotvarkės koncepciją ir tikslus, reikalingas geresnis ES, trečiųjų šalių ir

regionų, tarptautinių organizacijų ir įstaigų tarptautinis ir daugiašalis bendradarbiavimas³⁹. Europos išorės veiksmų tarnybai (EIVT) tenka svarbus vaidmuo remiant šias pastangas, be kita ko, pasitelkiant ES delegacijas ir bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) priemonės, pavyzdžiui, bendros saugumo ir gynybos politikos (BSGP) misijas ir operacijas bei kovos su terorizmu ir (arba) saugumo ekspertų tinklą.

Be to, turėtų būti užtikrinta bendra veikla su ES Pilietinės visuomenės forumu narkotikų tema, turinti apimti įgyvendinimą, vertinimą ir informacijos teikimą formuojant kovos su narkotikais politiką ES ir tarptautiniu lygmenimis.

Iki ES kovos su narkotikais darbotvarkės laikotarpio pabaigos 2025 m. Europos Komisija atliks nepriklausomą ES kovos su narkotikais darbotvarkės ir veiksmų plano vertinimą, atsižvelgdama į visų valdyje dalyvaujančių subjektų ir kitų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų suteiktą informaciją ir rengdamasi toliau plėtoti ES kovos su narkotikais politiką.

1 diagrama. Keturi valdymo sluoksniai

Ištekliai turėtų būti proporcingai skiriami tiems strateginiams prioritetams, sritims ir intervenciniams veiksams, kurie, labiausiai tikėtina, padės įgyvendinti ES kovos su narkotikais darbotvarkės tikslus ES, nacionaliniu ir vietos lygmenimis. Todėl svarbu rasti būdą išmatuoti bendrą narkotikų problemos sprendimo priemonių veiksmingumą. Finansavimas šioje darbotvarkėje išdėstytiems prioritetams įgyvendinti turėtų būti skiriamas iš tarpsektorinių ES finansavimo šaltinių, t. y. visų pirma iš Vidaus saugumo fondo ir „Europos socialinio fondo“, programos „EU4Health“, Teisingumo programos, programos „Europos horizontas“ saugumo mokslinių tyrimų dalies, sanglaudos politikos fondų, Skaitmeninės Europos programos ir Teisių ir vertybių programos.

ES kovos su narkotikais darbotvarkės ir veiksmų plano įgyvendinimo pažangos stebėsena bus remiama taikant koordinuotą stebėsenos, vertinimo ir mokslinių tyrimų sistemą. Pažanga, pasiekta įgyvendinant strateginius prioritetus ir su jais susijusius veiksmus, kaip bendrais bruožais išdėstyta Kovos su narkotikais veiksmų plane, bus nustatoma naudojant su kiekvienu strateginiu prioritetu susietus rezultatų rodiklius⁴⁰. Europos Komisija, padedant EMCDDA, o aktualiais atvejais – ir kitos ES agentūros ir ES įstaigos, stebės ir koordinuos ES kovos su narkotikais darbotvarkės įgyvendinimą.

³⁹ Kovos su narkotikais veiksmų plane numatytas veiksmų priskyrimas valstybėms narėms nedaro poveikio Sutartyse numatytam kompetencijos pasidalijimui, visų pirma su kovos su narkotikais politika susijusių išorės veiksmų srityje.

⁴⁰ Žr. 2 priedą.

V. Išvada

Komisija ES politikos darbotvarkėje didžiausią dėmesį skiria organizuoto nusikalstamumo ir narkotikų problemoms ir narkotikų klausimais vadovaujasi nauja strategine koncepcija. Bus itin svarbu dirbti kartu. Prireiks vis tvirtesnio visų veikėjų ir vietos, nacionalinio bei ES lygmenų valdžios institucijų bendradarbiavimo. Mes ir toliau veiksime kartu su pasauliniais partneriais. ES lygmeniu Komisija suteiks naują postūmį EMCDDA funkcijoms, siekdama užtikrinti, kad ši agentūra atliktų reikšmingesnę vaidmenį įgyvendinant visus kovos su narkotikais politikos prioritetus. Komisija ragina Tarybą ir Europos Parlamentą patvirtinti ES kovos su narkotikais darbotvarkę ir veiksmų planą ir paremti bei išnaudoti visą kiekvieno nurodyto strateginio prioriteto potencialą. Tai bendros pastangos visų piliečių labui.